مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی
دوره ۱۹، شماره ۱، بهار ۸۸، صفحات ۶۹ تا ۷۲

Original Article

بررسی مقایسه ای تأثیر آموزش درس تنظیم خانواده در آگاهی و نگرش دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج نسبت به تنظیم خانواده

میترا پارسی نیا[۱]، پریدخت اشکواری[۲]، غلامرضا بابایی[۳]

[۱] مربی، کارشناس ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه آزاداسلامی ، واحد کرج
[۲] کارشناس ارشد مامایی ،دانشکده پرستاری و مامایی ، دانشگاه آزاداسلامی ، واحد کرج
[۳] استادیار، دکترای آمار حیاتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج

چکیده

سابقه و هدف: *هرگونه برنامه‌ریزی و آموزش در زمینه کنترل جمعیت، نیاز به مشارکت واقعی مردم دارد. این موضوع زمانی میسر می‌شود که شناخت کافی از آگاهی و نگرش گروه‌های مختلف اجتماعی وجود داشته باشد. در این مطالعه، تأثیر آموزش درس تنظیم خانواده در آگاهی و نگرش دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی نسبت به تنظیم خانواده بررسی شد.*

روش بررسی: *در این مطالعه توصیفی، ۲۰۰ دانشجو (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) به صورت تصادفی در سال ۸۶ـ۱۳۸۵ انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. اطلاعات با استفاده از پرسش‌نامه طی مدت شش ماه (قبل از شروع درس تنظیم خانواده و پس از اتمام درس) جمع‌آوری گردید.*

یافته‌ها: *یافته‌ها اختلاف معنی‌داری را از نظر میانگین نمره آگاهی قبل و بعد از آموزش نشان داد ($p<۰/۰۵$). میانگین نمره نگرش قبل از آموزش ۱/۱۰± ۳/۳۲ و بعد از آموزش ۰/۹۹±۳/۶۸ بود ($p<۰/۰۵$). بین میانگین نمرات مربوط به آگاهی و نگرش با ورودی‌های سال‌های مختلف، وضعیت تأهل، سن افراد و دانشکده‌ها و رشته‌های مختلف اختلاف معنی‌داری وجود داشت ($p<۰/۰۵$). در عوض، بین میانگین نمرات مربوط به آگاهی و نگرش در دختران و پسران تفاوت معنی‌داری یافت نشد. هم‌چنین بین میزان آگاهی و نگرش دانشجویان با نوع مدرک تحصیلی استاد درس تنظیم خانواده نیز اختلاف معنی‌داری دیده نشد.*

نتیجه‌گیری: *توصیه می‌شود که آموزش درس تنظیم خانواده از سال‌های آخر دبیرستان آغاز شود. نتایج مؤید این نکته است که حتی با برنامه‌های آموزشی کوتاه‌مدت امکان تغییر نگرش‌های بهداشتی افراد وجود دارد.*

واژگان کلیدی: *تنظیم خانواده، آگاهی، نگرش، دانشجو، آموزش.*

مقدمه

سلامتی حق انسان و بخش تلفیق‌یافته توسعه و پیشرفت جامعه است و در تحقق آن تعادل بین جمعیت و امکانات موجود که تعیین کننده شتاب و حرکت به سوی توسعه اقتصادی‌ـاجتماعی می‌باشد، اجتناب‌ناپذیر است (۱). نگاهی به روند رشد جمعیت ایران در قرن گذشته نیز نشان می‌دهد که فقط در طول ۹۲ سال جمعیت کشور ۶ برابر افزایش یافته و از ۱۰ میلیون نفر در سال ۱۲۸۰ به حدود ۶۰ میلیون نفر در سال ۱۳۷۲ رسیده است (۲). مطالعات نشان داده‌اند متوسط دو برابر شدن جمعیت در کشورهای توسعه یافته بیش از دویست سال بوده، در حالی که این مدت در ایران در حدود بیست و پنج سال است. لذا پیش‌بینی می‌شود جمعیت کشور ایران در کمتر از ۲۰ سال آینده به ۱۰۰ میلیون نفر برسد (۳).

بنابراین برای رسیدن به سطح زیستی مطلوب بهداشت مادر و کودک، بهبود وضعیت تغذیه، کاهش بارداری‌های پرخطر، افزایش استاندارد زندگی از نظر اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی و درمانی

آدرس نویسنده مسئول: کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، دانشکده پرستاری– مامایی، پریدخت اشکواری (**email**: p-ashkvari2000@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۷/۶/۱۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۷/۱۲/۱۴

جدول ۱- توزیع فراوانی آگاهی (پاسخ صحیح) دانشجویان در پاسخگویی به سؤالات قبل و بعد از آموزش (n=۲۰۰)

سوالات	قبل از آموزش	بعد از آموزش	p-value
تعریف تنظیم خانواده	۸۴ (۴۱/۸)*	۱۸۶ (۹۲/۵)	NS†
رشد جمعیت کشور ایران در حال حاضر چند درصد است؟	۱۴ (۷)	۱۱۴ (۵۶/۷)	NS
روش ایده آل پیشگیری از بارداری کدامند؟	۱۱۴ (۵۶/۷)	۱۶۱ (۸۰/۱)	NS
روش های طبیعی پیشگیری از بارداری کدامند؟	۶۴ (۳۱/۸)	۱۳۸ (۶۸/۷)	۰/۰۴
روش های هورمون پیشگیری از بارداری کدامند؟	۶۹ (۳۴/۳)	۱۵۰ (۷۴/۶)	NS
بیشترین ضریب شکست و کمترین اطمینان با کدام روش است؟	۷۴ (۳۶/۸)	۱۴۱ (۷۰/۱)	NS
آیا پیش از شروع استفاده از روش پیشگیری، انجام مشاوره در معاینه فیزیکی الزامی است؟	۱۵۷ (۷۸/۱)	۱۵۹ (۷۹/۱)	NS
بهترین روش برای حفاظت در برابر بیماریهای آمیزشی (STD) کدام است؟	۱۲۵ (۶۲/۲)	۱۵۶ (۷۷/۶)	NS
روش های دائمی عقیم سازی در زنان و مردان کدام است؟	۶۶ (۳۲/۸)	۱۴۹ (۷۴/۱)	NS
شایع ترین عارضه IUD	۷۰ (۳۴/۸)	۱۵۶ (۷۷/۶)	NS

* تعداد (درصد)؛ † Not significant

آموزشی و خدماتی و ایجاد فرصت‌های شغلی، توجه بیشتر به موضوع تنظیم خانواده برای رسیدن به رشد مطلوب و معقول در جامعه احساس می‌گردد (۴). از مهم‌ترین اصول سیاست تنظیم خانواده، اختیاری و آگاهانه بودن پذیرش آن و استفاده از روش-های پیش‌گیری از حاملگی است (۵). راهکار پیشنهاد شده افزودن بر آگاهی‌های افراد با هدف تغییر نگرش و ایجاد انگیزه و در نهایت تغییر عملکرد خانواده‌ها در زمینهٔ اهداف تنظیم خانواده می‌باشد (۶). آموزش، در این میان از جایگاه والایی برخوردار است. بدون آموزش و انتقال صحیح اطلاعات، برنامه‌های تنظیم خانواده یا اصولاً هر طرح دیگری که محتاج به حضور مردم به صورت فعال در اجرای آن هستند محکوم به شکست است (۷). از طرفی سطح آگاهی‌ها و نحوهٔ تلقی و رفتار باروری مردم مناطق مختلف دنیا با توجه به فرهنگ، اعتقادات و طبقه اقتصادی-اجتماعی آنها بسیار متفاوت است (۸). دانشجویان جزو گروه‌های مرجع جامعه و آینده‌سازان کشور می‌باشند(۹) و به طبع آگاهی و نگرش و عملکرد دانشجویان در زمینه‌های گوناگون در جامعه منعکس می‌شود و هر گونه کار تبلیغی، آموزشی و مشاوره‌ای روی این گروه می‌تواند نتایج چشم‌گیرتری در پیشبرد اهداف تنظیم خانواده در جامعه ایجاد کند (۱۰).

در سال ۱۳۷۶، تحقیقی بر روی دانشجویان شهرستان کرج صورت گرفت که ضرورت آموزش درس تنظیم خانواده و گنجاندن واحد درس تنظیم خانواد را در واحدهای درسی دانشجویان نشان داد (۱). تحقیق حاضر ضمن تکمیل کارهای قبلی، امکان مقایسه میزان آگاهی و نگرش دانشجویان در قبل و بعد از آموزش درس تنظیم خانواده را نیز فراهم نمود.

مواد و روشها

در این مطالعه توصیفی- مقطعی، ۲۰۰ دانشجو (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج (از رشته‌های غیر از گروه پزشکی) از طریق پر کردن پرسش‌نامه در قبل از آموزش درس تنظیم خانواده و پس از پایان آن مورد بررسی قرار گرفتند. دانشجویان از دانشکده‌های ادبیات، الهیات، حسابداری و مدیریت، علوم سیاسی و علوم بودند. این درس در قالب دو واحد درسی ۳۴۱ ساعتی به دانشجویان ارائه شد. پرسش‌نامه‌ها ۳۵ سؤال شامل ۱۳ سؤال دموگرافیک، ۱۰ سؤال مربوط به آگاهی و ۱۲ سؤال مربوط به نگرش در زمینه تنظیم خانواده بود. قبل از تکمیل پرسش‌نامه، دانشجویان در مورد هدف طرح و نحوه تکمیل پرسش‌نامه توجیه شدند و در صورت رضایت در طرح تحقیقاتی شرکت نمودند.

تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آمار توصیفی و تحلیلی انجام شد. ارتباط بین آگاهی و نگرش افراد با سن، وضعیت تأهل، سال ورود به دانشگاه، دانشکده‌های مختلف، جنسیت، نوع مدرک تحصیلی اساتید درس تنظیم خانواده، مدرک تحصیلی والدین، مدرک تحصیلی همسر و رشته‌های مختلف بررسی گردید.

یافته‌ها

بیشترین درصد نمونه‌ها (۸۱ درصد)در گروه سنی ۲۴-۱۹ سال قرار داشتند و ۱۵۸ نفر (۷۸/۶ درصد) مجرد و ۴۱ نفر (۲۰/۴ درصد) متأهل بودند. از نظر سال ورود، بیشترین درصد مربوط به ورودی‌های سال ۸۵ به تعداد۷۰ نفر (۳۴/۸ درصد) و کمترین درصد مربوط به ورودی‌های سال ۸۰ به تعداد ۱ نفر

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار نمرات نگرش به تنظیم خانواده در قبل و بعد از آموزش*

متن عبارت	قبل از آموزش	بعد از آموزش
تنظیم خانواده یکی از راه های مطمئن و ضروری برای کنترل جمعیت است	۴/۱۲±۱/۰۲	۴/۱۷±۰/۹۷
عدم مغایرت تنظیم خانواده با قوانین شرعی	۲/۰۴±۱/۱۳	۲/۵۳±۱/۳۰
لزوم مشاوره قبل از ازدواج در خصوص کنترل تعداد فرزند	۳/۶۹±۰/۹۷	۴/۰۵±۰/۸۱
همکاری زن و مرد در خصوص اجرای برنامه تنظیم خانواده لازم است	۳/۲۲±۱/۰۹	۴/۰۹±۱/۰۴
بهبود وضعیت جامعه با انجام تنظیم خانواده میسر است	۳/۳۴±۰/۹۷	۳/۵۳±۰/۹۵
در صورت لزوم انجام و از کتومی یا توبوکتومی بایستی انجام شود	۳/۳۶±۱/۰۷	۳/۷۸±۱/۰۳
استفاده از قرص جهت پیشگیری از بارداری	۳/۱۶±۱/۱۳	۳/۵۰±۰/۹۸
پیشگیری از بارداری فقط وظیفه زنان است	۲/۷۶±۱/۳۰	۳/۳۱±۱/۲۸
آیا عقیم سازی برای کنترل جمعیت را قبول دارید	۳/۳۸±۰/۹۸	۴/۱۴±۰/۸۷
اجرای برنامه های تنظیم خانواده باعث پیشرفت کشور می شود	۳/۷۶±۰/۹۴	۳/۷۱±۱
کل عبارات	۳/۲۸±۱/۴۶	۳/۶۸±۱/۲۳

* در تمامی موارد اختلاف معنی داری در قبل و بعد از آموزش مشاهده شد.

(۰/۵ درصد) بود. ۲۳ نفر (۱۱/۴ درصد) شاغل و ۱۷۷ نفر (۸۸/۱ درصد) بدون شغل بودند. جدول ۱ فراوانی پاسخ صحیح دانشجویان را در قبل و بعد از آموزش نشان میدهد.

بین سال ورود به دانشگاه، سن و وضعیت تأهل با آگاهی دانشجویان اختلاف معنی‌داری وجود داشت (p<۰/۰۵). همچنین بین آگاهی و میانگین نمرات در دانشکده‌های مختلف و رشته‌های مختلف اختلاف معنی‌داری مشاهده شد (p<۰/۰۵).

بین نگرش با سن، وضعیت تأهل، سال ورود به دانشگاه و دانشکده‌های مختلف اختلاف معنی‌داری دیده شد (p<۰/۰۵).

از مجموع ۱۰ نمره آگاهی، میانگین آن در قبل از آموزش ۵/۲۱±۱/۵ بود که بعد از آموزش به ۶/۴۲±۱/۶ تغییر یافت (p<۰/۰۵). میانگین نمره نگرش نیز از ۳/۲۸±۱/۴۶ در قبل از آموزش به ۳/۶۸±۱/۲۳ بعد از آموزش رسید و اختلاف آماری معنی‌داری را نشان داد (p<۰/۰۵) (جدول ۲).

بحث

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که آموزش باعث افزایش میزان آگاهی نسبت به تنظیم خانواده می‌شود، به طوریکه میانگین نمره آگاهی از ۵/۲۱±۱/۵ در قبل از آموزش به ۶/۴۲±۱/۶ بعد از آموزش افزایش یافت. این یافته مشابه نتایج تحقیقات آقای محمد طاووسی نیک‌آبادی در بررسی میزان تأثیر آموزش تنظیم خانواده بر مشارکت مردان بر روی کارکنان مرد دانشکده علوم پایه جهاد دانشگاهی خواجه نصیر می‌باشد. در مطالعه آنها، نمره آگاهی به طور معنی‌داری از ۲۲/۶ درصد قبل از آموزش به ۳۷/۳ درصد بعد از آموزش افزایش یافت (۴).

در ضمن میانگین نمره نگرش بعد از آموزش از ۳/۲۸±۱/۴۶ به ۳/۶۸±۱/۲۳ تغییر یافت که اختلاف معنی‌داری را نشان می‌داد. مطالعه خانم اکبرزاده با هدف ارزشیابی تأثیر آموزش بر روش‌های آموزش بهورزان در زمینه تنظیم خانواده در شهرستان اهر نشان داد که میزان KAP (آگاهی، نگرش، عملکرد) بهورزان بعد از آموزش افزایش می‌یابد، به طوری که میانگین نمره نگرش قبل از آموزش از ۲۰/۱۷ به ۲۳/۵۸ بعد از آموزش تغییر یافته بود (۵).

مقایسه میانگین نمرات آگاهی و سن افراد مورد مطالعه نشان داد که بین افرادی با سن ۲۴-۱۹ سال و افرادی با سن ۴۲-۳۷ سال اختلاف معنی‌داری وجود دارد که مشابه با تحقیق خانم برنده در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج است (۱).

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین جنس دانشجویان و میزان آگاهی و نگرش آنان قبل و بعد از آموزش اختلاف معنی‌داری دیده نمی‌شود که این مورد نیز مشابه تحقیق خانم برنده بود (۱).

مقایسه میانگین نمرات مربوط به آگاهی در دانشکده‌های مختلف نشان داد که بین دانشکده علوم با سایر دانشکده‌ها اختلاف معنی‌داری وجود دارد. میانگین نمرات دانشکده علوم بیشترین و میانگین نمرات دانشکده مدیریت و حسابداری کمترین میزان را داشت که کاملاً مشابه با تحقیق خانم مژگان برنده در دانشگاه آزاد کرج می‌باشد (۱).

مقایسه میانگین نمرات مربوط به آگاهی در رشته‌های مختلف نشان داد که بین رشته میکروبیولوژی با رشته‌های زبان انگلیسی، ادبیات عرب، الهیات، حسابداری، فیزیک، علوم سیاسی، ادبیات فارسی و تربیت بدنی اختلاف معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین نمرات آگاهی و وضعیت تأهل اختلاف معنی‌داری مشاهده شد که مشابه نتایج تحقیق خانم برنده می باشد (۱). با جستجو در پایگاه‌های اینترنتی و مدلاین مطالعات بیشتری مشابه با مطالعه ما یافت نشد و گویای این واقعیت است که روی دانشجویان مطالعه زیادی صورت نگرفته است. داده‌های این بررسی نشان می‌دهد که آموزش می‌تواند روی آگاهی و نگرش تاثیرداشته باشد. درمطالعه Spinelli وهمکارانش فقدان آگاهی در زمینه‌های تنظیم خانواده، مشکل زنان ایتالیایی بود، به‌طوری که آگاهی ۵۰۴۴ زن در حد متوسط ارزیابی شد (۱۱). درمطالعه Aja و همکارانش آگاهی افراد مسلمان نسبت به سایر مذاهب پایین‌تر بود (۱۲).

در کل نتایج پژوهش حاضر بیانگر آن است که آموزش درس تنظیم خانواده می‌تواند میزان آگاهی دانشجویان را نسبت به تنظیم خانواده بالا برده و نگرش آنان را کاملاً مثبت نماید که در نتیجه در کنترل جمعیت و بهداشت باروری کشور تأثیر مستقیم دارد و حتی با برنامه‌های آموزشی کوتاه مدت امکان تغییر نگرش‌های بهداشتی افراد وجود دارد. پیشنهاد می‌شود که این آموزش‌ها در سنین پایین‌تری برای افراد جامعه گذاشته شود.

REFERENCES

1. Barandeh M. Evaluating KAP of family planning in female students. Karaj: Islamic Azad University, Karaj branch; research 1999. [In Persian]

2. Pakseresht S. The education needs about family planning. Gilan University of Medical Sciences journal 2005;53:90-92. [In Persian]

3. Roshani A. Evaluating KAP of teachers to family planning in Rasht. Gilan University of Medical Sciences Journal 2004;49:330-37. [In Persian]

4. Tavoosi Nickabadi M. The effect of family planning education on men coordination in family planning [Dissertation]. Tehran: Medical University, Tarbiat Modarress; 1999.

5. Akbarzadeh L. Effect of education of nurses in family planning [Dissertation]. Ahar. Ahar Nursing and Midwifery College, Tabriz University of Medical Sciences; 2001. [In Persian]

6. Kaykha F, Rakhshani R. Evaluation of knowledge and attitude in Zahedan men teachers about vasectomy at 2000. 2nd congress of public health, medical sciences and health services. Karmanshah: Kermanshah Medical University; 2001. 307 p.

7. Spinelli A, Talamanca IF, Lauria L. Patterns of contraceptive use in 5 European countries. European Study Group on Infertility and Subfecundity. Am J Public Health 2000;90:1403-408.

8. Savaster S. Knowledge and attitude of high school students about family planning. Turkish public health 2003;20:71-79.

9. German A. Population and reproductive health where do we go next? Am J Public Health 2000;90:1845-47.

10. Rosenfield AG. After Cairo: women's reproductive and sexual health, rights, and empowerment. Am J Public Health 2000;90:1838-40.

11. Spinelli A, Grandolfo M, Medda E. Family planning in Italy. Adv Contracept 1993;9:153-60.

12. Aja GN, Nwangwa MA, Egwu IN. Knowledge, attitude and practice of family. Asia Pac J Public 1995;8:85-90.